

Onze persoonlijke betrekkingen

Dagelijks houden onze gedachten zich bezig met hetgeen de krant en de radio ons berichten over de betrekkingen tussen de landen en volken, tussen de maatschappelijke groepen en politieke ideologieën. Wij staan 's ochtends op met deze berichten en wij horen ze 's avonds bij het naar bed gaan. Men hoeft ons maar te vragen: „Hoe staat het met de internationale betrekkingen?” of: „Hoe staat het met de maatschappelijke verhoudingen?”, en wij weten het antwoord.

Onze tijd gewent ons aan collectief denken, spreken en handelen. Wij zijn allereerst een maatschappelijk wezen geworden, dat bij alles de nadruk legt op de gemeenschappelijke belangen en op de sociale gedachte. Maar met dit al blijft de mens ieder voor zich, stuk voor stuk, een persoonlijk wezen. Hij staat tot de maatschappij in betrekking, maar eveneens staat hij in betrekking tot de individuen om zich heen. Dag-in, dag-uit heeft hij behalve met de grote gemeenschapsproblemen ook te maken met de kleine mensjes, die zijn belangenkring vormen. Hij onderhoudt persoonlijke betrekkingen met zijn medemensen: met zijn vrouw en kinderen; zijn baas en zijn ondergeschikte; zijn bovenbuur en zijn onderbuur; met de leveranciers aan de deur; met zijn collega's op school, in de werkplaats, op het kantoor.

Deze inter-menselijke betrekkingen vertonen in menig opzicht gelijkenis met de internationale betrekkingen. De verstandhouding tussen de mogendheden levert problemen op, voor welke oplossing een grote mate van diplomatieke scherpzinnigheid nodig is. Maar eisen de betrekkingen tussen burens of huisgenoten niet een even grote mate van diplomatie? Er is politieke kennis voor nodig om de goede verstandhouding tussen Israël en de Arabische landen te bewaren en te bevorderen. Maar er is mensenkennis voor nodig om met zijn echtgenoot, zijn zoon of dochter, zijn buurman, collega, chef of ondergeschikte in 't reine te blijven.

Dat de oplossing van dit probleem ons zo vaak mislukt komt hierdoor: dat wij met twee onbekenden hebben te maken. Wij kennen onze medemensen niet en.... wij kennen onszelf niet. Iedere mens blijft een mysterie; een geheim, zowel voor zichzelf als voor zijn omgeving. En met deze twee raadsels moeten wij leren manoeuvreren! Stellig geen gemakkelijk kunstje! Mensenkennis, — een mooi woord, maar wie kent de mens?!

Natuurlijk is wat er in en aan de mens is, ons niet helemaal onbekend. Maar wij kunnen met de ons ten dienste staande middelen toch maar een beperkt eind in het mysterie graven. Onze spa boort maar tot een zekere diepte. En wij moeten, om te beginnen, de moeite nemen, om tot die diepte te willen doordringen. Wij zijn daar dikwijls te gemakzuchtig voor. En daarom nemen wij een minder moeilijke methode te baat. Waar het weten faalt, doet de fantasie haar werk.

In onze persoonlijke betrekkingen zijn het niet de mensen zelf, maar de voorstellingen, die wij ons van die mensen maken, waarop wij ons gedrag en oordeel baseren. Wij vormen ons een beeld van hen, en dat beeld stemt lang niet altijd overeen met de werkelijkheid. Onze sympathie en antipathie kleuren dat beeld. Wij idealiseren onze levensgezellen of wij maken er een caricatuur van. Wij leggen iemands gedrag vaak verkeerd uit en beoordelen hem naar die verkeerde uitlegging.

Iemand sprak mij eens over een kennis. „Wat een bok van een vent!”, zei hij. „Hij voelt zich zo deftig en is bezeten door standstrots. Hij loopt mij zonder groeten voorbij!” Ik schoot in de lach. „Maar weet je dan niet, dat hij de vriendelijkste man is, die je je denken kunt? Dat hij je zonder groeten voorbijloopt, komt eenvoudig doordat hij zo kippig is. Hij ziet op straat niet wie hem passeert.”

Dit is een goedaardig voorbeeld van een dergelijk misverstand. Maar zo'n mis-

verstand kan ook noodlottige gevolgen hebben. U herinnert U die neger-onderwijzer te Parijs, die zijn collega, een Hollandse onderwijzeres, in de klas heeft vermoord. Deze primitieve man hield haar vriendschappelijke houding voor liefde en raakte geheel van de wijs, toen hem bleek, dat hij zich in haar uitingen had vergist.

Zo ontstaan tal van misverstanden tussen de mensen, omdat ze elkaars taal niet verstaan en deze verkeerd uitleggen. Wij begrijpen elkander vaak niet. Maar nu is het gelukkig toch óók mogelijk, van elkander te houden en op elkander te rekenen zonder dat men elkanders drijfveren en beweegredenen doorziet. Dan moet de kwestie van vertrouwen de doorslag geven. Iemand zei eens van een vriend, wiens levensgedrag aanstoot verwekte: „Al zou hij midden op de markt op z'n hoofd gaan staan, dan zou ik denken: hiervoor zal hij wel zijn redenen hebben!”

Zulk een vertrouwen is een geheel ander uitgangspunt dan de zure achterdocht, die bij alles kwaad van een ander vermoedt. Wij kennen allen nog wel een Nurks, die zich van de mensen uit zijn omgeving met een schampere hoon afmaakt. Gelukkig kennen wij ook zijn tegenhanger, de joviale Kerstgeest uit Dickens' sprookje, die met een gulle lach geniet van de aanblik, welke de mensen met hun verschillende gedragingen hem aanbieden.

Ieder onzer is een zonderling mengsel van tegenstrijdigheden. Janus had twee hoofden, maar wij houden er elk wel honderd hoofden op na. Nu eens kijken wij vriendelijk, dan weer kijken wij boos. Nu eens spelen wij Jantje Huilt en dan weer Jantje Lacht. Het ene ogenblik houden wij van de mensen, het andere ogenblik haten wij ze. „Er wonen, ach!, twee zielen in mijn borst!”, klaagde Faust. Maar in onze borst wonen wel duizend zielen. Dit maakt ons wel eens onberekenbaar in de omgang.

Het is maar de vraag, welke van deze duizend zielen op een bepaald ogenblik naar boven komt. Dit hangt mede af van de omgeving, waarin wij verkeren. Hoe verschillend treden wij op in verschillend gezelschap! In het ene milieu komen onze goede hoedanigheden tot haar recht; in het andere is het of men onze slechte eigenschappen te voorschijn haalt.

Een mens is als een muziek-instrument. Het ligt er aan wie het bespeelt, welke klank eruit komt. In onze persoonlijke betrekkingen moeten wij allereerst een goede muzikant zijn. Wij moeten uit onze medemensen leren halen wat er in zit. Dat is een gave, die niet ieder van nature heeft meegekregen.

* * *

Iemand, die in een grote klederzaak werkt, vertelde mij eens, welk een verschil er bestaat in de wijze, waarop de onderscheiden employé's de klanten bedienen. Als er een klant binnentreedt, die zich niet op z'n gemak voelt, en hij wordt ontvangen met een stroef, ambtelijk gebaar, komt er van de koop niets terecht. Maar een employé, die zijn vak verstaat, weet dat benepen gezicht van de klant direct uit de plooi te krijgen; er ontstaat een hartelijke verhouding tussen koper en verkoper, en de man, die na een geslaagde koop het magazijn verlaat, is een heel ander figuur dan het schuchtere mannetje van straks.

Nu kopen en verkopen wij wel niet aan elkaar in ons gezin, met onze burens en kennissen, onder gelieven en vrienden. Maar wij wisselen toch iets met elkaar uit, al is het geen geld en geen costuum. Wij wisselen gevoelens, oordelen, wensen, gedachten, daden. En bij deze transactie komt het er eveneens op aan, het beste bij de ander naar voren te halen. Wij kunnen elkaar inspireren tot goed en tot kwaad, tot vertrouwen en tot achterdocht; tot optimisme en tot pessimisme. Wat voor tonen halen wij uit de viool, waarop wij moeten spelen? Welke van de duizend zielen diepen wij op uit de baaierd daarbinnen, waar alles dooreenwoelt in de duistere afgrond?

Wij bekommeren ons daar vaak niet om. Wij beseffen niet, welk een terrein er vlak naast ons braak ligt. Elke mens bergt een schat van rijkdommen in zich.

Goethe heet wel de laatste universele mens. Zijn geest omvatte de hele in zijn tijd kenbare wereld. Hij doorvorste de sterren daarboven en delfde door in het plantenrijk daarbeneden. Onlesbaar was zijn dorst om te onderzoeken en te weten. Maar wat vond deze universele denker wel het allerinteressantst? Hij laat het een zijner personages zeggen: „De mens is voor de mens het interessantste en moest hem misschien alleen maar interesseren.”

„De mens”: dat is Uw man of Uw vrouw: dat is Uw vriend of Uw geliefde; dat is Uw chef of Uw ondergeschikte; dat is Uw collega in de werkplaats. De mens: dat is ook Uw leverancier; dat is de man of vrouw, die in de trein tegenover U zit; dat is de onderwijzer voor de klas en het kind op de schoolbank; de mens, dat is óók Uw kleine hummel in het loophek of in de wieg. Alles volgens Goethe nog interessanter dan de spanning tussen Oost en West en interessanter dan de nieuwste

economische crisis. Alles? Ook dat onnozele vrouwtje? Ook die onbetekenende man? Maar prenten wij ons goed in het hoofd: Er bestaan geen onbetekenende mensen. Ieder onzer is als een der talloze variaties van het miljoenvoudige geslacht Homo Sapiens van betekenis en de moeite van kennismaking waard. Op die talloze variaties plegen wij te weinig te letten. Wij willen alle mensen gelijk maken aan onszelf. Wee hen, als ze van deze norm afwijken! Niemand mag anders wezen dan wijzelf toevallig gevormd zijn. Deze overschatting van eigen ik bederft vaak de verhouding met onze omgeving. Willen wij in onze persoonlijke betrekkingen slagen, dan moeten wij elkaar het recht gunnen, zichzelf te zijn, zoals wij voor onszelf dit recht ook van anderen opeisen. Men eerbiedige elke levenshouding, elke levenswijze, elke levensbeschouwing, ook al is deze de onze niet. Wij moeten ons leren verheugen in de rijke verscheidenheid onder de mensen, van wie ieder zijn eigen, individueel stempel draagt.

Met deze individuele mens hebben wij ieder ogenblik te maken. Halen wij uit hem of haar wat er inzit? Maken wij onze persoonlijke betrekkingen tot een taak, tot een spel?

Wat zouden wij toch met een beetje goede wil meer van ons leven kunnen maken, als we wat meer notitie van elkaar namen en ons wat meer voor elkanders merkwaardige oorspronkelijkheid interesseerden!

Het leven zou er niet gemakkelijker door worden. Maar wel mooier en rijker. Gemakkelijker zeker niet! Want zodra wij onze onachtzame houding jegens onze metgezellen op de levensweg laten varen voor een actieve belangstelling, lopen wij de kans, dat wij gevaren ontketenen. Hoe gaat het vaak, als wij eens met elkander uitpraten? Dan komen er heel wat opgekropte grieven los; we worden overstelpt met soms verbitterde kritiek en het eind is wel eens een geweldig onweer. Maar daarna is het als na een echt onweer, dat de natuur ontlast van een drukkende spanning. Zo wordt de verhouding tussen twee mensen opgeklaard, nadat men elkaar eens flink de waarheid heeft gezegd. En om die waarheid is het te doen. Leven met de medemens, als het waarlijk leven zal zijn en niet de dood in de pot, moet op waarheid en zuiverheid berusten. Dat leven vergt moeite en strijd; het is altijd een waagstuk met een mens in betrekking te treden, maar wat is een bestaan zonder risico?

H. G. CANNEGIETER

DE GESCHIEDENIS VAN TIEN JAREN HUMANISTISCH VERBOND

vindt U in de brochure

BOUWSTENEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

door Dr. H. BONGER

Uitgevoerd met vier foto's en in een speciaal omslag in twee kleuren

Prijs: f 1.90

Verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 30 49 60